

Annona Nova XIV.

A Kerényi Károly Szakkollégium évkönyve

Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar
Kerényi Károly Szakkollégium
Pécs, 2023

Szakmai lektorok:
András Csaba, Deák Anita, Farkas Péter, Kiss Szabolcs,
Popovics Zoltán, Sieglér Anna, Simor Kamilla

A kiadvány a *Nemzeti Tehetség Program* támogatásával jött létre
NTP-SZKOLL-22-0042

Kiadó: Kerényi Károly Szakkollégium
Felelős kiadó: Kovács István

Szerkesztő: Lajó Odil

Olvasószerkesztők: Bakonyi Márton, Csabay István, Folyi Bence,
Lukács Laura Klára, Németh Lídia Sára

ISSN 2061-4926

© A szerzők, 2023
© A szerkesztők, 2023

Minden jog fenntartva.

Tartalomjegyzék

VILMOS ESZTER	
Előszó	7
LAJÓ ODIL	
Megélt idő – Emlékezet, szubjektivitás és női tekintet <i>A lányok</i> című filmben	13
MERKL NÓRA	
A személyiség egységének elporladása – Narratív játékok feminin és maszkulin szemszögből	27
VÉG DORINA MIRTILL	
Az idegennyelv-hatást magyarázó mechanizmusok vizsgálata – Az emocionális távolság és a távolsági folyamat hipotéziseiről	57
SZESZÁK NÓRA	
Paul Grice pragmatikai koncepciójának alkalmazása a nem-verbális kommunikációban	77
FEKETE RÓBERT	
A fejvesztettség labirintusai – A formátlanság posztumán víziói Georges Bataille-nál	93
MÜLLER TÜNDÉR ÉVA – BIGAZZI SÁRA	
Az utcák sorai – Utcai lapok hajléktalanság- reprezentációinak vizsgálata a szociálisreprezentáció- elmélet keretében	115

ZAB TAMÁS LÓRÁND

Adalékok Latinca Sándor kaposvári kultuszának
korai történetéhez (1945–1946) 145

SERGE MOSCOVICI

Értekezés a pszichoanalízis szociális reprezentációjáról
(ford. Müller Tündér Éva, Lukács Laura Klára,
Simonffy Zsuzsanna) 163

CSABAY ISTVÁN

Tudomány és ismeretterjesztés határán:
Tombi Beáta, *Divulgazione scientifica nel Settecento –
tipologia, generi, linguaggio* (recenzió) 175

Rezümék 187

A Kerényi Károly Szakkollégium tagjai

a 2022/2023-as tanévben 195

A Kerényi Károly Szakkollégium mentorai

a 2022/2023-as tanévben 196

Adalékok Latinca Sándor kaposvári kultuszának korai történetéhez (1945–1946)

Bevezetés

Latinca Sándor személye és története kiemelt jelentőséggel bírt az 1945 és 1989 között hegemon helyzetben lévő történelempolitikai rezsimek számára. Kialakított kultuszának keretében a helyi közbeszéd formálói halálának helyszínén, Kaposváron unikális emlékezési és emlékeztetési kultúrát teremtettek. Ezt a kultuszt, Latinca utóéletét dolgoztam fel a 2021-ben a *Clio Műhelytanulmányok* sorozat részeként megjelent *Pártállami mítoszépítés* című írásomban.¹ Azóta több olyan forrás került a kezembe, amelyek indokoltá teszik egy kiegészítő tanulmány megjelentetését, amely tisztázza Latinca kultuszának eddig részben homályban maradó korai („felszabadulás” utáni) éveit, és amely a történelemtől folyó közbeszédet szabályozó hegemonisztikus konstrukció mellett valamelyest egy demokratikusabb, „spontán” mártírkultusz gyökereibe is bepillantást enged, jelentősen árnyalva a kultusz kialakulásának módjára korábban tett állításaimat.

A *Pártállami mítoszépítés* írása során a felhasznált forrásanyag (az 1945-1946-os időszakhoz kapcsolódóan) az 1946 áprilisi köz-

---

¹ ZAB Tamás Lóránd, „Pártállami mítoszépítés. Latinca Sándor kultusza Kaposváron (1945-1993)”, *Clio Műhelytanulmányok*, 2021/2. Hozzáférés: 2023.05.22. <https://epa.oszk.hu/03400/03463/00025/pdf>

térátnevezési program dokumentumait² és a Latinca-gyilkosság ügyében keletkezett népbírósi dokumentumokat³ tartalmazta. Említésre került még a Latinca-kultusz korai – II. Magyar Köztársaság alatti történetéből – a Latinca-század újragondolásaként értelmezhető Latinka Bajtársi Kör megalakítása, majd (valószínűleg) Nagy Imre általi feloszlatása. A Latinca-gyilkosság ügyében ítélező Népbírósgok Országos Tanácsának ítélete alapján jól lehetett érzékeltetni az átfogóan ellenforradalminak nevezett Horthy-rendszer egységes elítélésére szolgáló teleologikus történelem-szemléletet, amelynek segítségével 1919 fehérterroristáit a második világháború magyarországi történéseiért is felelőssé tették.

„[...] A jogilag védett érdek csak másodsorban a megöltek és megkínzottak élete és testi épsége, ellenben elsődlegesen védett és sértett érdek az egész magyar nép sorsa. [...] E történelmi katasztrófa [ti.: a II. világháborús megsemmisülés] kiindulópontját nem 1944. október 15. március 19., vagy 1941. évnek eseményeinél kell keresni [...] hanem elindult ez a történelmi katasztrófa 1919. augusztusban. Az egész 25 éves ellenforradalmi rendszer, mint történelmi időszak egy egységet ad.”⁴

Ezekből a (többé-kevésbé) dokumentált lokális eseményekből azonban nehezen lehetett egységes képet alkotni a Latinca-tör-

² Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Vármegyei Levéltára (továbbiakban MNL SVL), IV. 1403. *Noszlopy Aba Tihamér levele Boór István polgármesterhez*. Dátumtalan, 1945-1946 körül, valamint uo. *Péczeli József utcaelnevezési javaslata a Városszabályozási Albizottság ülésén*. Városszabályozási Albizottság ülésjegyzőkönyve, 1945. július 18.

³ MNL OL, XX. 4.b. I.3295/1946. *A Belügyminisztérium utasítása a Magyar Köztársaság elnöke által adott kegyelemről*, 1946. szeptember 9. valamint uo. NOT.I.3295/1946/31. *A Népbírósgok Országos Tanácsának ítélete*, 1946. július 20.

⁴ Uo. NOT.I.3295/1946/31. *A Népbírósgok Országos Tanácsának ítélete*, 1946. július 20.

ténet emlékezetpolitikai szerepéről Kaposváron. A helyzetet az a tényező teszi bonyolulttá, hogy 1919 emlékezete a „felszabadulást” követő években a kommunista pártvezetőség számára kifejezetten terhes volt.⁵ Így tehát egyáltalán nem lehet a korán, szórványosan megjelenő emlékezetpolitikai gesztusokat egy, az MKP részéről érkező, központi kultúrpolitikai offenzíva részeként elgondolni. Korábbi munkámban két politikai csoportot is a korai gesztusgyakorlatok mögött álló lehetséges érdekkörként azonosítottam.⁶ Az egyik a Szociáldemokrata Párt helyi pártszervezetének tagsága, hiszen Apor Péter szerint ők ekkor „úgy vélt[ék], érdemes a Tanácsköztársaságot a magyar történelem progresszív eseményei közé illeszteni”.⁷ A másik hipotézis az MKP sorai közé tartozó helyi tizenkilences veteránokra és a Latinca-század volt tagjaira vonatkozott, közöttük feltételezhető volt a Tanácsköztársaság felé érzett jelentős nosztalgia.

A „felszabadult” Kaposváron történt első Latinca-tárgyú emlékezetpolitikai gesztusként az 1946 áprilisi köztérátnevezési programot értelmeztem, amely esetében a rendelkezésre álló forrásokból nem lehetett rekonstruálni, hogy melyik politikai csoport képviselte a tizenkilences szereplőkről elnevezendő utcák ügyét. A *Somogyvármegye* című, Magyar Nemzeti Függetlenségi Front égisze alatt megjelenő napilap 1945-ös és 1946-os évfolyamának tanulmányozása során azonban fény derült több korai emlékezetpolitikai gesztusra is: egy Nagy Imre által elejtett május elsejei megjegyzésre és egy, a város főterén felavatott emléktáblára. A Latinka Bajtársi Kör tevékenységéről is új értesülésekkel gazdagodtunk.

---

⁵ MÜLLER Rolf, „19-esek 45-ben. Tanácsköztársasági veterán-szövetség feloszlata az első szabad választások előtt” *Betekintő* 2008/4. Hozzáférés: 2023.05.22. http://epa.oszk.hu/01200/01268/00008/muller_rolf.htm

⁶ ZAB, „Pártállami...”, 22–23.

⁷ APOR Péter, *Az elképzelt köztársaság. A Magyarországi Tanácsköztársaság utóélete 1945-1989.* (Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, 2014), 30.

Ezek alapján érdemes újragondolni Latinca Sándor kaposvári kultuszának korai történetét.

Latinca Sándorról és a Tanácsköztársaságról Somogyban

Latinca Sándor 1886. április 5-én született Aradon. 1910-ben lett a Magyarországi Szociáldemokrata Párt tagja.⁸ Több fronton harcolt az első világháborúban. Az őszirózsás forradalom kitörésekor már Budapesten tartózkodott, majd a szociáldemokrata Földmunkások és Kisgazdák Országos Szövetségének Somogy-Tolnai Kerületi szervezőtitkára lett.⁹ A titkárság székhelye Kaposváron volt, és a tolnai kerület különválása után Latinca tevékenysége Somogy vármegye szerb megszállás alá nem eső részére korlátozódott.¹⁰

Somogy a Tanácsköztársaság kikiáltása után a munkásmozgalmi emlékezet (és Hatos Pál) szerint a proletárállam „mintamegyéjévé” vált.¹¹ Ennek egyik oka volt, hogy a szociáldemokrata párt helyi szervezete március 10-én egy puccsal átvette a hatalmat a korábbi közigazgatástól és háromtagú direktóriumot helyezett a vármegye élére, amelyben Latinca Sándor lett a gazdasági ügyosztály vezetője.¹² Ezáltal kínálkozott az a lehetőség, hogy a somogyi szociáldemokrata hatalomátvétel a proletárdiktatúrába való átmenet korai (március 21-e előtti) megvalósulásaként értelmeződjön és az utókor megképezze az „országos események előtt egy lépéssel járó somogyiak” narratíváját. A megalakult direktórium júniusig látta el a vármegye vezetését. Ekkor a belügyi népbiztosság felszámolta azt, a vármegye vezetésére pedig létrehozta a forradalmi kormányzótaná-

---

⁸ FARKAS Péter, „A Vörös Őrség és a Latinca-század tevékenysége a Tanácsköztársaság alatt Somogy megyében”, *Clio Műhelytanulmányok* 2019/5., 7–8. Hozzáférés: 2023.05.22. <http://epa.oszk.hu/03400/03463/00008/pdf/>

⁹ Uo., 8.

¹⁰ KÁVÁSSY Sándor, *Latinca Sándor*. (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973), 29.

¹¹ HATOS Pál, *Roszfűiük világhorradalma*. (Budapest: Jaffa Kiadó, 2021), 228.

¹² KÁVÁSSY, *Latinca Sándor*, 64.

csi biztos pozíciót, amelyre Latincát nevezték ki. Somogy vármegye első embere így a Tanácsköztársaság bukásáig Latinca Sándor lett.¹³

A Somogyról kialakított pozitív történeti képhez hozzátartoztak az agrárkérdés rendezésének helyi specifikumai is. 1918-1919 fordulójának egyik legégetőbb problémája volt az agrárium tulajdonviszonyainak rendezése. A latifundiumok felszámolásának módja két csoportra osztotta a magyar baloldali politikai közönséget. Az egyik elképzelés a földosztás volt, amely jelentős számú kisbirtokost és kevésbé hatékony termelést eredményezett volna. A másik a termelőszövetkezetek megszervezése, amely ugyan biztosította volna a termelés hatékonyságát, ugyanakkor megfosztotta volna az uralkodó politikai rezsimet a vidéki szegényparasztság támogatásától. A Tanácsköztársaság agrárpolitikája az utóbbi koncepciót képviselte (ennyiben eltért a lenini modelltől), Somogyban viszont (amellett, hogy az ország első termelőszövetkezete itt jött létre) a falusi nincstelenek számára némi földosztás is történt.¹⁴

A Tanácsköztársaság bukását követően kibontakozó fehérterror Somogyban jelentős számú halálos áldozatot követelt. 1919. augusztus 20-án Latinca személyi titkárát, dr. Szántó Imrét végezte ki a Prónay Pál-féle különítmény a kaposvári vásártéren.¹⁵ Szeptember 17-én pedig a különítmény néhány tagja a vármegyei börtönből elhurcolta Latinca Sándor mellett a néhai direktórium politikai ügyosztályának vezetőjét, Tóth Lajost; az igali járási politikai megbízottat, Farkas Jánost; a kaposvári munkástanács elnökét, Szalma Istvánt és a vármegyei közellátásban tevékenykedő Lewin Samut. Ezután a Kaposvár melletti Nádasdi-erdőben kivégezték őket.¹⁶

---

¹³ Uo., 105–106.

¹⁴ KÁVÁSSY Sándor, „A földművelő nép földhöz juttatása Somogyban 1919-ben”, *Agrártörténeti Szemle*, XI, 1–2. (1969), 205–207.

¹⁵ ANDRÁSSY Antal, „dr. Szántó Imre” in: (szerk.) ANDRÁSSY Antal: *Somogy megye munkásmozgalmának kiemelkedő harcosai. Életrajgyűjtemény*, 148–149 (Kaposvár: MSZMP Somogy Megyei Bizottsága, 1975)

¹⁶ Rövid életrajzukat lásd: ANDRÁSSY, *Somogy...*, 1975.

Nagy Imre látogatása

Valószínűleg az első alkalom, amikor a „felszabadult” Kaposváron Latinca emlékét megidézte egy nyilvános szónoklat, 1945. május 1-jén történt. A kaposvári születésű moszkovita földművelésügyi miniszter, Nagy Imre elevenítette fel a mártírok alakját a munka ünnepén tartott beszédében. 17 év után először látogathatott szülővárosába, így a „földosztó miniszter” szerepe mellett a hosszú száműzetésből hazatérő emigráns szerepéből is megszólalhatott. Beszédében tehát Latincáék emlékét is felidézte:

„Tizenhét esztendővel ezelőtt szakadtam el tőletek. Elüldöztek a fehérterror jogutódjai, Latinca, Tóth, Szalma gyilkosainak örökösei, a Horthy-rendszer pribékjei, a reakció zsoldjába szegődött bitangok. El kellett bujdosnom. Mi volt a bűnöm? Az, hogy gyújtogattam a nép lelkében a reménység szikráit, élesztettem a harci szellemét, bátorítottam, ösztökéltem a népet, mert ki volt szolgáltatva a reakció embertelen önkényének.”¹⁷

Latincáék megemlézése valódi politikai téttel bírt 1945-ben Kaposváron. A kommunisták számára továbbra is megosztó és ellentmondásos, „érzékeny” téma volt a tizenkilences történelmi múlt. Rainer M. János szerint a hazaérkező moszkovita vezetők egyik elsődleges feladata volt a „tizenkilences radikalizmus visszaszorítása”.¹⁸ Maga Nagy Imre mondta a május 1-i tömegdemonstrációk tanulságait tárgyaló központi vezetőségi gyűlésen, hogy a helyi vezetőség a sikeres gyűlésből „balos következtetéseket vont le” és

---

¹⁷ LAJOS Géza, „A nemzetből sarjadó demokráciát”, *Somogyi Néplap*, 1989. június 10.

¹⁸ RAINER M. János, *Nagy Imre. Politikai életrajz. I. kötet, 1896-1953.* (Budapest: 1956-os Intézet, 1996), 256.

„1919-es volt a hangulat”.¹⁹ Talán az sem véletlen, hogy a miniszter beszédéről két teljes oldalban beszámoló *Somogyvármegye* lap tudósításából a Latincáékra vonatkozó rész kimaradt.²⁰ A helyi tagság tizenkilences hevülete és a Moszkva által gyakorolt „népfrontos karakterű” elvárások között egyensúlyozni komoly kihívást jelentett a politikusoknak, így Nagynak is. Ő valószínűleg jól érezte, hogy Latincáék említése erősítheti helyben a (Nagy szerint is) gyengélkedő kommunista párt szervezetet, de a koalíciós partnerek igényei és a központi elvárások más témakörök (elsősorban a földosztás) közbeszédben tartását várták el.²¹

Tovább bonyolította a helyzetet a Nagy Imre és Győrffy Antal között fennálló személyes kapcsolat. Győrffy Antal kiemelkedő jelentőségű háttérszereplője volt az 1919-es eseményeknek mint a kommunista párt somogyi pártmunkása és a Latinca-század politikai biztosa.²² Győrffy az 1945-ös újjáalakuláskor a somogyi kommunista párt főszervezője és első titkára volt, emellett Nagy pártfogoltja is. Mégis, talán pont tizenkilences múltja miatt, április 27-én leváltották. Nagy a lakásán látogatta meg néhány nappal később Győrffyt, és biztatta, hogy továbbra is vegyen részt a párt szervezésében.²³ A Latinca-század veteránjaként Győrffy személye a kaposváriak szemében összefonódott tizenkilencsel, így a párt számára ekkor nem lett volna célszerű szerepeltetése.

---

¹⁹ Uo., 289.

²⁰ A beszédnek azon változatát, amely Latincáék nevét is tartalmazza, Lajos Géza tette közzé 1989-ben a *Somogyi Néplap*-ban. Bár a forrását nem jelölte meg, valószínűtlennek tűnik, hogy az 1989-ben jelentéktelennek tűnő részletben a beszédet meghamisította volna.

²¹ A somogyi közelet viszonyairól ír SZÁNTÓ László, „Pártok harca a hatalomért és az 1945-47. évi választások Somogyban I.” *Somogy megye múltjából. Levéltári Évkönyv* 28 (1997). 267–305.; ill. SZÁNTÓ László, Pártok harca a hatalomért és az 1945 és 1947. évi választások Somogyban II., *Somogy megye múltjából. Levéltári Évkönyv* 29 (1998). 183–228.

²² FARKAS, „A Vörös Őrség...”, 17–18.

²³ LAJOS, A nemzetből..., *Somogyi Néplap*, 1989. június 10.

Emléktábla-avatás

1945. szeptember 23-án Kaposvár város főterén, a Kossuth téren emléktábla-avatásra gyűlt össze a város politikailag aktív lakossága. Az emléktábla az 1919. szeptember 17-i Nádasdi-erdei gyilkosság áldozataira, illetve Szántó Imrére emlékeztetett. A következő nevek szerepeltek rajta: Tóth Lajos, Latinka Sándor [sic!], Szalma István, Lewin Samu, Farkas István [sic!]²⁴ és Szántó Imre.²⁵

Az emlékműállítás a Magyar Kommunista Párt és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt közös projektjeként valósult meg.²⁶ Az esemény tehát a két munkáspárt egymás felé tett szimbolikus lépéseként értelmezendő, amely letette az alapkövét a kultusz későbbi széleskörű kibontakozásának. Valójában tehát két korábbi hipotézisem²⁷ a kultusz genezise fölött bábáskodó érdekkörökről tartalmazott (rész)igazságokat. Valóban részt vettek benne a szociáldemokraták, de a helyi kommunisták is. Nem tudni biztosan azonban, hogy a városban tartózkodó Latinca-veteránok, Mike Imre és Győrffy Antal személyesen mennyire propagálták az emléktábla-állítást. Mivel az MKP országos irányvonalában tizenkilenc a megtagadandó múltat jelentette, ezért joggal feltételezhetjük, hogy komoly szerepe volt az együttműködésben annak, hogy a helyi kommunista párttagság jelentős része vállalt szerepet a Tanácsköztársaság eseményeiben, és arra mint pozitív, heroikus küzdelemre emlékeztek vissza. Valójában tehát arra érdemes következtetnünk, hogy a munkásmozgal-

---

²⁴ Valamilyen okból Farkas János neve, akinek ez az emléktábla valójában emléket akart állítani, ezekben az években a legtöbb helyen rosszul szerepelt. A kaposvári emléktábla kapcsán megjelenő sajtóbeszámolóknak is egyszer Farkas Sándorként (*Somogyvármegye*, 1945. szeptember 21., 2.), egyszer pedig Istvánként szerepel (*Somogyvármegye*, 1945. szeptember 25.).

²⁵ „Leleplezték a vértanúk emléktábláját”, *Somogyvármegye*, 1945. szeptember 25.

²⁶ „Mártírokról...”, *Somogyvármegye*, 1945. szeptember 22., 1.

²⁷ ZAB, „Pártállami...”, 22–23.

mi utókor *egésze* számára fontos volt a fehérterror áldozataira való megemlékezés, és ez (lokálisan) a munkáspártok egységének szimbólumává tette rövid időre 1919-et.²⁸

Az eseményen felszólalók névsora is egy, a munkáspártokon, sőt az egész (legális) pártpolitikai palettán átívelő konszenzust demonstrált a halottakra való köztéri megemlékezés legitimitásával kapcsolatban. Az eseményt a Himnusz eléneklése²⁹ után Vajthó Jenő nyitotta meg, aki Latincáék 1919-es rabtársaként az események szemtanújának szerepéből szólalt fel. Vajthó a polgári iskola történelemtanáráként vett részt a kommünben és a Megyei Tanfelügyelőség vezetője volt. A „felszabadulás” után az MKP tagja lett.

A második beszéd Balla József szájából hangzott el. Ő is tevékeny részese volt az 1918-1919-es somogyi eseményeknek mint a Magyar Vasutas Szakszervezet Somogy vármegyei elnöke, az MSZDP vármegyei intézőbizottságának tagja, később a vármegyei munkástanács alelnöke és „vasútügyi népbiztosa”^{30,31} 1945-ben tért vissza Kaposvárra a német megszállás alól felszabaduló Prágából. Itt először az MKP tagja szeretett volna lenni, azonban (Györffy Antalón kívül) nem fogadták szívesen a kommunisták. Ezért a szociáldemokratákhoz csatlakozott,³² és a megemlékezésen is a szociáldemokraták képviselőjében szólalt fel.

---

²⁸ SOMOGYI Pál, „Egy tanár”, in: *Somogyi tizenkilencesek* (Kaposvár: MSZMP Somogy Megyei V. B., 1959), 16–18.

²⁹ Ez az MKP által szervezett események rendszeres eleme volt 1945-ben, mely a kommunizmus nemzeti jellegét kívánta demonstrálni. Az 1945-ös évben a kommunisták pártnapjai előtt Kaposváron a Himnuszt, zárásként pedig az Internacionálét énekeltek. (pl.: Pártnap a MKP-ban. *Somogyvármegye*, 1945. szeptember 7., 2.)

³⁰ Maga használja ezt a kifejezést önéletrajzában. Valószínűleg ez egy nem hivatalos pozíció lehetett és annyit takart, hogy a vasutasok politikai lojalitásáért ő volt a felelős.

³¹ BALLA József, *Önéletrajz*. 1-2. Kézirat, 1955. MNL SVL XXV. 56. B/19. MSZMP Archívum személyi gyűjteményei, Balla József személyi állomány.

³² Uo. 4–5.

A Kisgazdapártot a szónokok sorában dr. Horváth Ferenc ügyvéd és Vidovics Ferenc³³ főispán képviselte. Horváth szociáldemokrataként jogügyi népbiztos volt a kommün ideje alatt, és a '20-as évek elején is a párt tagja volt. Komoly politikai metamorfózison esett át 1945-re, hiszen a két világháború között a Grieger Miklós-féle legitimista Nemzeti Néppárt tagja is volt, ezután lett kisgazdapárti.³⁴ Vidovics főispán, akit a következő év augusztusában a baloldali pártok kezdeményezésére letartóztattak, ekkor még a Tanácsköztársaság baloldali hőszait méltatta:

„Ez a mai emlékünnepe nem egy vagy több párté, nem is egy nemzeté, de az egész emberiségé. Hiszen azok az igazságok, melyekért ezek a vértanúk elhullottak, nem egy pártnak, nem egy népnek, de az egész emberiségnek igazsága. A vértanúk egy eszményi gondolat, eszményi igazságért hullottak el. Nemcsak a munkássorban, de a polgári sorban élő embereknek is kalaplevéve, mint diadalkapu előtt kell ezen emléktábla előtt eljárni és sohasem szabad elfelejteni, hogy a gyilkos, embertelen reakció áldozatai.”³⁵

Végül a szociáldemokrata polgármester, Boór István átvette az emléktáblát a város nevében, aki a munkásság és a polgárság együttműködését hangsúlyozta beszédében. Nem lényegtelen körülmény,

³³ Vidovics főispán már ebben az időszakban is a kommunisták célkeresztjében volt és gyakran bírálták tevékenységét. 1946. augusztus 12-én a munkáspártok követelésére leváltották a pozíciójából. 1946 decemberében letartóztatták és 1951-ig húzódó pere során összesen 20 év börtönre ítélték, ahonnan 1956 szeptemberében szabadult. Részt vett az októberi eseményekben, majd nyugatra emigrált, és az USA-ban halt meg. Lásd: *Vidovics Ferenc*, Történelmi Tár, Hozzáférés: 2023.05.22. https://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=6473&catid=94:v&Itemid=67

³⁴ *dr. Horváth Ferenc igazolóbizottsági eljárásának iratai*. MNL SVL XVII. 404. Kaposvári Járási és városi igazolóbizottság iratai. 1945-1948. 1945/49.

³⁵ „Leleplezték a vértanuk emléktábláját”, *Somogyvármegye*, 1945. szeptember 25.

hogy az eseményen felszólalók közül egyedül a főispán, Vidovics nem volt valamilyen módon a kommün aktív szereplője, de az igazán jelentős somogyi kommunisták nem szólaltak fel. Őket pusztán az a Vajthó képviselte, aki a pártban fontos tisztséget nem viselt.

Bajtársi Kör

Az 1946-os év és Somogyi (korábban: Steiner) Pál nyári hazaérkezése komoly impulzust adott a bimbózó Latinca-kultusznak.³⁶ Somogyi 1919-ben a KMP tagja és a Latinca-század politikai tisztje volt.³⁷ Somogyi ötletére valósult meg 1946 augusztusában Kaposváron (szovjet mintára) egy ún. *bajtársi kör*, melynek célja – a rend fenntartása és a munkáspártok akaratának fegyveres támogatása mellett – Latinca és a somogyi tizenkilenc kultuszának aktív ápolása volt. A bajtársi kör Latinca Sándor nevét vette fel, és tagságába elsősorban a Latinca-század korábbi tagjait kívánták bevonni. A század veteránjai közül 126-an éltek ekkor Kaposváron, 30-40 százalékuk szociáldemokrata, néhány párton kívüli, többsége pedig kommunista volt. A Bajtársi Körnek kettős elnöksége lett, az egyik elnök (a kommunisták képviseletében) Somogyi lett, a másik a szociáldemokrata Balla József.³⁸

A Bajtársi Kör intézménye tehát – hasonlóan az emlékműállításához – a munkáspártokat összekötő szerveződéssé vált, így tehát a kommunista párt helyi, a tizenkilencel kapcsolatos központi elvárásokat meg nem értő tagsága és a szociáldemokrata párt helyi tagsága közti kapocs volt. Latinca neve és tizenkilenc emlékezete tehát újra a munkáspártok egységét, a testvérpárt-jelleget

---

³⁶ *Somogyi Pál visszaemlékezése a Latinka Bajtársi Körre*. MNL SVL XXXV. 55. MSZMP Archívum Tematikus gyűjtemény. 1944-1948. doboz.

³⁷ FARKAS, „A Vörös Órség...”, 19.

³⁸ *Somogyi Pál visszaemlékezése a Latinka Bajtársi Körre*. MNL SVL XXXV. 55. MSZMP Archívum Tematikus gyűjtemény. 1944-1948. doboz.

volt hivatott hangsúlyozni. „Ezzel komoly erőt biztosítunk a Párt számára, erősítjük a 19-es forradalmi szellemet és szolgáljuk vele a munkáségséget is, mely abban az időben igen fontos volt.” – fogalmazott visszaemlékezésében Somogyi.³⁹ A körben végzett tevékenységről a következőképpen ír:

„Elhatároztuk, hogy hetenként kétszer este munka után gyakorlatozunk és elmondjuk, vagy megírjuk visszaemlékezéseinket. Fegyver hiányában alkalmas botokkal meg is kezdtük a gyakorlatozást, elkezdtuk leírni a 19-es harcokról, a börtön és egyéb mozgalmi élményeinkről a visszaemlékezéseinket azzal a céllal, hogy majd szerkesztünk belőle egy szép kis könyvet. Botos kivonulásainkat eleinte lemosolyogták Vidovicsék⁴⁰ és más polgárok, de mikor látták, hogy a szoc. dem. és kommunista munkások gyönyörűen megértik egymást és megtudták, hogy a kör tagjai Latinka önkénteseiből tevődött össze, ráfagyott a mosoly az urak képére.”⁴¹

A Bajtársi Kör egy komolyabb tizenkilences megemlékezést tudott megvalósítani a városban, 1946. október 6-án. A dátum kiválasztása meglepő történelmi asszociációkat hordozott, hiszen a megemlékezést, amely az „1918-1919. évi szocialista mártírok”⁴²-ra emlékezett, az aradi vértanúk emléknapján rendezték meg. Valószínűleg az időpont kiválasztása csak annyiban volt tudatos, hogy a szeptember 17-i évfordulón valamilyen okból nem tarthatták meg a megemlékezést, ezért választották a másik jeles vértanú-emléknapot. A program délelőtt a Kossuth téri emléktáblánál kezdődött, ahol a szociáldemokrata Balla és a kommunista Vajthó mondott

---

³⁹ Uo.

⁴⁰ Vidovics Ferenc kispápa főispán.

⁴¹ Uo.

⁴² „Történelmi visszatekintés”, *Somogyi Világosság*, 1946. október 12., 1.

beszédet – mindketten korábbi tizenkilencesek.⁴³ Aznap este a Turul szálló nagytermében folytatódott a megemlékezés, itt Dobó István⁴⁴ szólalt fel, majd zenés-verses kultúrprogram zárta a napot. A nap folyamán több történelmi személlyel és eseménnyel is párhuzamba állították Latincaék tevékenységét.⁴⁵ Dobó beszédében például a következő nagyívű történelmi narratívát rajzolta meg:

„...[A]z aradi bitófából kisugárzó fény élt 1918-19 harcokban és így váltak folytatóivá annak a harcnak, amely Dózsa, a 13 aradin, Petőfin, Kossuthon, Táncsicson keresztül ismét kivetítődött a Latinkákban, a Szalmákban, a többiekben, akik ismét meglengették a szabadság hívó zászlaját.”⁴⁶

Egy héttel korábban a Kossuth téren a Szociáldemokrata Párt népgyűlést tartott, amelyen Balla rövid bevezetőjében szintén megemlékezett tizenkilencről:

„[Megemlékezünk a] magyar nemzet nagyjairól, akik a maguk idejében történelmet csináltak. Az 1919-es szocialista vértanúkról, akik nemcsak a nemzet, de az egész világ népeért, az egész emberiségért haltak borzalmas vértanúhalált. Szellemük él, s mutatja az utat a jövő társadalomnak.”⁴⁷

Az esemény országos ismertségű vendégei, Kéthly Anna, Keményi György és Horányi Béla nem reagáltak Balla tizenkilences romantikával átitatott megszólalására. A kommunista párt központi vezetői azonban még ennél is nyilvánvalóbban ignorálták a tizen-

---

⁴³ Uo.

⁴⁴ Dobó az MKP megyei párttitkára volt. ANDRÁSSY Antal, „A somogyi kommunisták második pártértekezlete”, *Somogyi Néplap*, 1972. március 5., 3.

⁴⁵ „Mártírjaidra emlékezz proletár!”, *Somogyvármegye*, 1946. okt. 7. 3.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ „Szociáldemokrata népgyűlés Kaposváron”, *Somogyi Világosság*, 1946. október 5., 1.

kilences kultuszkezdeményezést. Rajk László október 5-én járt Kaposváron, (egy nappal a megemlékezés előtt) a párt taggyűlésén beszédet tartott. A MADISZ⁴⁸ aznapi székházavatási ünnepségén is megjelent, a másnapi tizenkilences megemlékezésre azonban már nem ment el, nem is vett róla tudomást.⁴⁹

A Bajtársi Kör – végül – 1947 nyarán áldozatául esett a központi, magát demokratikusként pozicionáló, tizenkilenc-ellenes kommunista irányvonalnak. Somogyi szerint Nagy Imre belügyminiszterként járt közben a Kör megszüntetése érdekében. „Nincs szükség ilyesmire! Hagyjuk a 19-eseket és a 19-es szellemet! Jobb, ha nem is beszélnek róla” – idézi Nagyot Somogyi.⁵⁰ Valójában Nagy ekkor már nem volt belügyminiszter, csak mint helyi születésű kommunista vezető lehetett (informálisan) illetékes a Bajtársi Kör ügyében. Somogyi 1956 utáni visszaemlékezésében sugalmazta, hogy Nagy korai ellenforradalmi cselekedetét kell látnunk a Bajtársi Kör megszüntetésében. Nagy azonban (ha valóban ő tette) a Kör felosztatásával a központi pártvezetés direktívájának megfelelően járt el. Érdekes családi szál is meghúzódik a történetben, ugyanis Nagy apósa, Égető János tagja volt a Kör első, ideiglenes vezetőségének.⁵¹ Természetesen az is elképzelhető, hogy valójában nem Nagy Imre volt az, aki közbenjárt a felszámolás ügyében, és 1956 utáni visszaemlékezésében Somogyi pusztán Nagy egy korai „ellenforradalmi” tettét szerette volna megkonstruálni. Az mindenesetre bizonyos, hogy a Bajtársi Kör tevékenysége ellentétben állt az MKP centruma által meghatározott (emlékezet)politikai irányelvekkel.

.....
⁴⁸ Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség

⁴⁹ *Somogyvármegye*, október 6., 1. ill. október 7., 3.

⁵⁰ *Somogyi Pál visszaemlékezése a Latinka Bajtársi Körre*. MNL SVL XXXV. 55. MSZMP Archivum Tematikus gyűjtemény. 1944-1948. doboz.

⁵¹ „Megalakult a Latinka Bajtársi Kör”, *Somogyi Világosság*, 1946. augusztus 31., 2.

Összegzés

A kutatás fókuszába emelt új források segítségével jelen kiegészítő tanulmány közvetlenül képes rálátást biztosítani a Latinca-kultusz pártállami időket megelőző genezisére. Madártávlatból azonban tovább részletezi azt a nem magától értetődő és ezidáig nem is kellően feltárt viszonyrendszert, amely a baloldali (szociáldemokrata és kommunista) pártokat a Tanácsköztársaság emlékezetéhez fűzte. Apor Péter monográfiája, mely a kérdésben alapműnek számít, viszonylag keveset foglalkozik a második Magyar Köztársaság éveivel.⁵² „A második világháború vége és a harmincadik évforduló között a magyar társadalom alig találkozott az 1919-es proletárdiktatúra emlékével”⁵³ – fogalmaz. Mint láttuk, ez Kaposvár esetében nem így volt, a központi kultúrpolitikai célkitűzések ellenére sem. Apor szerint a szociáldemokraták voltak az a politikai csoport, akik szerint érdemes lett volna „a Tanácsköztársaságot a magyar történelem progresszív eseményei közé illeszteni”.⁵⁴ Ezt részben igazolja tanulmányunk, valószínűleg azonban kevésbé az ekkori párttagkönyv és sokkal inkább a valamikori tizenkilences szerepvállalás indukálta azt; illetve az országos pártvezetőségtől való távolság arányában növekedhetett a tagságban a „tizenkilences hangulat”.⁵⁵ Apor kiemelte továbbá, hogy „a Népszava évfordulós cikkei mindössze az egykori munkásegység példáját látták követendőnek”.⁵⁶ A kaposvári események és megszólalások tanulságai ennél erősebb kijelentés megfogalmazására is felhatalmaznak minket: a tizenkilencekre emlé-

---

⁵² APOR, *Az elképzelt...*, 29–34.

⁵³ Uo., 30.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ RAINER M., *Nagy...*, 289.

⁵⁶ APOR, *Az elképzelt...*, 30.

kezés lehetőséget biztosított az együttműködésre a munkaspártok tagságának (gondoljunk csak a Bajtársi Körre), ezáltal tizenkilenc a munkáségség szimbólumává is vált.

Vizsgálatunk talán legérdekesebb tanulsága azonban a kommunista párton belül uralkodó zavar, amely a tizenkilencez való viszonyulásokban mutatkozott. A nyílt szembehelyezkedést, a nyílt megtagadást természetesen – saját párttagságuk tizenkilences múltja miatt – nem teheték meg, ezért egyfajta taktikai hallgatás jellemezte a központi vezetést. Ez a taktika sikeres is volt, ezt mutatják például Payr Hugó korábbi legitimista, ekkor polgári demokrata politikus szavai a Polgári Demokrata Párt kaposvári nagygyűlésén: „Az 1919 utáni diktatorikus kommunista párttal szemben, a mai KP demokratikus.”⁵⁷ Lokálisan azonban sokakban fellángolt a „tizenkilences szellem”.

Az is megállapítható, hogy Latinca kiemelt helye a fehérterror-áldozatok kánonjában még nem volt annyira kiemelkedő, mint a későbbi évtizedekben. Latinca elsősorban mint mártír, és nem mint hősöz jelent meg a nyilvánosságban, tehát nem tevékenységének nagyszerűségét, hanem halálának tragikumát hangsúlyozták. Ez a két szerepkör a későbbiekben közel azonosan jelentkezett a személye körül. Latinca előtérbe kerülésére és hőrosszá válására a Bajtársi Kör névválasztása utal elsőként, így elmondható, hogy az emlékezetpolitikai szerepének kiteljesedése még életében köttetett személyes kapcsolatai révén történt meg.⁵⁸

A kezdetben sokszínű, több narratívát és politikai érdekkört megszólító emlékezési és emlékeztetési kultúra, amely Latincát és társait övezte, idővel homogenizálódott és állami kontroll alá

⁵⁷ „Payr Hugó beszélt a polgársághoz a PDP nagygyűlésén”, *Somogyvármegye*, 1945. szeptember. 17., 1.

⁵⁸ Latinca ugyanis 1919-ben rendkívül jó viszonyt ápolt a fiatal kommunista pártküldöttekkel, a nevét viselő század prominenseivel. Erről: ZAB Tamás Lóránd, *„A proletárforradalom viharmadaraí vidéken”. A Tanácsköztársaság somogyi vezetőinek kapcsolati hálózata* (Pécs: OTDK dolgozat kézírata, 2023), 24–25.

került. A somogyi tizenkilencesek, Latinca-veteránok igazán csak a Kádár-rendszerben bontakoztathatták ki markáns emlékezetpolitikai tevékenységüket, Kaposvár városképén pedig csak az 1961-es Latinca-emlékév tette szignifikánssá a kultusz köztéri reprezentációját.